

เหตุและผล

หลักสากลแห่งการเรียนรู้

วรากรณ์ ลามโกศก
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

วารสาร Productivity ของสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติได้ตีพิมพ์เรื่อง "เหตุและผล.....หลักสากลแห่งการเรียนรู้" ซึ่งมาจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเรื่องนี้ ดังปรากฏในฉบับล่าสุดเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ 2550 ผมขอนำบางส่วนของบทสัมภาษณ์ดังกล่าวมานำเสนอในวันนี้

".....ทุกวันนี้สังคมไทยเป็น 'สังคมแห่งการเรียนรู้' แล้วหรือยัง? เราเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ในระดับหนึ่งแต่ยังไม่มีประสิทธิภาพเต็มที่เพราะมีข้อจำกัดบางอย่าง ประการแรกคือเราเป็นสังคมที่ชอบเรียนรู้ด้วยวิธีการบอกเล่า คนไทยชอบใช้การบอกเล่า ไม่นิยมการจดบันทึก บางคนพอย้ายไปแล้วคำบอกเล่าก็เลยตายไปกับตัว

หรือการใช้ความจำบางทีก็ทำให้ข้อมูลเพี้ยนไป จำไม่ได้บ้าง จำผิดบ้าง อายุมากเข้าความจำก็เลอะเลือนไปบ้าง หรือบางทีก็จงใจบิดเบือนไปบ้างทำให้ข้อมูลขาดความแม่นยำ

ขณะที่สังคมฝรั่งนิยมการจดบันทึกมานานอย่าง วินเซนต์ แวนโก๊ะ เดินตั่งห้างขายยาที่รู๊ แต่จิตรกรรมฝาผนังในวัดพระแก้วใครเป็นคนวาดกันบ้างเรายังไม่รู้เลย เพราะไม่เคยมีการบันทึก หรือเรื่องกรุงศรีอยุธยาแตกแค่ 200 กว่าปีมานี้เองเรายังไม่มีหลักฐานมากมายอย่างชัดเจน คำให้การของชาวกรุงเก่าก็เป็นการบันทึกคำบอกเล่าซึ่งบางทีก็เล่าเพี้ยนไปเล่าตามอคติตัวเอง หรือเล่าตามที่ได้ยินมา ไม่ได้เห็นด้วยตาตัวเอง เมื่อใช้การบอกเล่าก็เลยมีปัญหา คือข้อมูลมีโอกาสผิดเพี้ยน ไม่ชัดเจน ทำให้การเรียนรู้ไม่ออกมาเป็นวิทยาศาสตร์ วิธีการบอกเล่าจึงเป็นข้อจำกัดข้อหนึ่งในการเรียนรู้

ข้อจำกัดประการที่ 2 ของสังคมไทย คือเรื่องของความเป็นเด็กกับผู้ใหญ่ ความสัมพันธ์เป็นแบบ "แนวตั้ง" คือเด็กต้องฟังผู้ใหญ่ ความกล้าที่จะถาม กล้าที่จะซัก กล้าที่จะไม่เห็นด้วย เลยไม่มี ทั้งที่ความจริงแล้วความรู้อันตรายจะได้ถ้ามีความเห็นที่ตรงกันข้าม โดยที่ต่างคนก็เคารพในความคิดเห็นซึ่งกันและกัน พอที่จะถกเถียงกันได้โดยที่แต่ละฝ่ายยังชอบหน้ากันอยู่

ซึ่งเรื่องนี้ก็เป็นจุดอ่อนอันดับที่ 3 ของสังคมไทยคือถ้าเห็นไม่ตรงกันก็จะไม่ชอบหน้ากันด้วยเช่นถ้าเถียงกันในประชุมทั้งคู่ก็จะหมางใจกันเลย หรือถ้าคนหนึ่งชอบคุณทักษิณแต่อีกคนไม่ชอบก็จะคุยกันไม่ได้แล้ว ในขณะที่สังคมฝรั่งคนที่ชอบคุยกับคน

ที่ไม่ชอบคุยก็ยังเป็นเพื่อนกันได้แม้ความคิดเห็นจะไม่ตรงกันก็ไม่จำเป็นต้องไม่ชอบหน้ากันแต่ของคนไทยถ้าความเห็นไม่ตรงกันต้องหลีกเลี่ยงไม่คุยกันซึ่งเรื่องนี้ผมมองว่าคนไทยเราเป็นมากกว่าชาติอื่น

ข้อจำกัดประการที่ 4 คือคนไทยไม่เข้าใจว่า "การแลกเปลี่ยนเรียนรู้" คืออะไรอย่างชัดเจนทั้งๆ ที่เราทำกันอยู่แล้วทุกวัน แต่กลับไม่เข้าใจว่าต้องทำอย่างเป็นทางการ เป็นเทคนิควิธี

การของฝรั่ง หรือมองไม่เห็นประโยชน์การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ เลยทำให้ไม่ค่อยใส่ใจที่จะเรียนรู้ซึ่งกันและกัน กระบวนการเรียนรู้ก็เลยไม่เกิดขึ้นอย่างเต็มที่ทั้งที่จริงแล้วเราสามารถเรียนรู้ได้จากทุกคนคนทุกคนล้วนมีคุณค่า

.....จะปลูกฝังค่านิยมรักการเรียนรู้ในสังคมไทยได้อย่างไร? ผมคิดว่า "การคิดแบบวิทยาศาสตร์" หรือ "การคิดอย่างมีเหตุมีผล" เป็นเรื่องสำคัญ คนไทยเราส่วนใหญ่ยังคิดไม่เป็นวิทยาศาสตร์ ยกตัวอย่างเรื่องหยวนบินดินยากรมากเลยที่เราจะถูกเล่นเจ็ทพ็อด 2 ตัว 3 ตัว โอกาสจริงๆ มีแค่ 1 ใน 270 ล้าน เรียกว่าโค่นฟ้าผ่า 3 ที จะเข้กตัดอีก 2 ที ยังจะง่ายกว่า แต่คนไทยก็ยังคงซื้อหวย ไม่ได้ใช้วิทยาศาสตร์คิดว่าโอกาสถูกมันน้อยมากเลยนะ เอาเงินไปซื้อสลากออมสินยังจะดีกว่า

บางคนไปเจอปลาเผือกก็เอามาใส่อย่างกราบกราน มันไม่ใช่วิทยาศาสตร์ เป็นเรื่องไสยศาสตร์จริงๆ ผมเชื่อว่าแม่ช้อยเกิดขึ้นในสังคมไทยได้ตลอดเวลา เพราะความโลภบวกกับความเชื่ออะไรต่างๆ ของคนไทยที่ไม่ได้คิดให้เป็นวิทยาศาสตร์ คือยังเชื่ออะไรแบบไม่มีเหตุมีผลอยู่ ทั้งๆ ที่พุทธศาสนาสอนให้เราเชื่อเหตุเชื่อผล เป็นการสอนวิทยาศาสตร์โดยแท้ ไม่ได้สอนให้เชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ผมมองว่าทางแก้ไขก็คือเราต้องสร้างสังคมที่มีพื้นฐาน "การคิดที่มีเหตุมีผล" ให้มากขึ้น เริ่มต้นด้วยการสร้างศรัทธาต่อระบบความคิดที่เป็นวิทยาศาสตร์ซึ่งก็คือการคิดที่เป็นเหตุเป็นผลสอดคล้องกัน โดยมีพ่อแม่เป็นหลักฐานสำคัญในการเลี้ยงลูก พ่อแม่ต้องใช้เหตุผลในการอธิบายมากกว่าให้ลูกต้องฟังเพราะพ่อแม่สั่ง เช่นเวลาที่พ่อแม่ห้ามไม่ให้ลูกทำอะไรก็ต้องบอกเหตุผลว่าทำไม เมื่อห้ามกลับบ้านเด็กก็ต้องให้เหตุผลว่าเพราะจะมียอดรายต่างๆ อย่างไรบ้าง ฯลฯ

โรงเรียนก็มีส่วนสำคัญ โรงเรียนต้องสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ ต้องอธิบายเรื่องต่างๆ เช่น มีคาค่าอ้อม มีฟ้า มีกระดือ ฯลฯ ให้เด็กฟังว่าจริงๆ แล้วในทางวิทยาศาสตร์คืออะไร ควรฝึกให้เด็กบันทึกในไดอารี่ว่าวันนี้ทำอะไรบ้าง เพราะการบันทึกเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้เด็กเกิดศรัทธาในความจริงหรือความรู้ที่อยู่บนกระดาษ

ค วุต้องส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยการถกความความคิดเห็น เช่น เรื่องห้ามนำมือถือมาโรงเรียนก็อาจจะให้เด็ก ป.6 รวมกลุ่มช่วยกันคิดว่าการนำมือถือมาโรงเรียนนั้นเหมาะสมหรือไม่ มีข้อดีข้อเสียอย่างไรบ้าง เหตุผลต่างๆ ก็จะออกมาจากการคิดของเด็กๆ เช่น มือถือทำให้เกิดความแตกต่างทางสังคม มีเสียงดังในห้องเรียน ไม่มีสมาธิในการเรียน อาจสูญหายได้ ฯลฯ เด็กก็จะเข้าใจว่าด้วยเหตุผลเหล่านี้เอง ผู้ใหญ่ถึงห้ามนำมือถือเด็กก็ จะไม่เอามือถือมาโรงเรียน แต่ถ้าด้วยเหตุผลว่าเพราะครูสั่งห้าม อย่างนี้ก็อาจมีคนอยากลองของเพราะรู้สึกว่ามีเหตุผล

ผมเชื่อว่าเด็กฉลาดทุกคน ไม่มีใครโง่หรอก เพียงแต่ว่าเขาจะถูกดึงศักยภาพออกมาหรือไม่เท่านั้น สำหรับครูเองก็ต้องพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ครูต้องมีวิธีการสอนที่ดึงดูดความสนใจของเด็ก ความรู้ของครูถือเป็นสิ่งสำคัญ แต่ความตั้งใจของครูและวิธีการนำเสนอของครูถือว่าสำคัญมาก ถ้าครูไม่มีคุณภาพแล้ว เด็กก็ลำบาก

นอกจากนี้สังคมเองก็ต้องช่วยส่งเสริมให้คนมีความคิดทางวิทยาศาสตร์ ต้องทำให้สังคมของเราเป็นสังคมแห่งการใช้เหตุใช้ผลมากกว่าไสยศาสตร์หรือใช้ความเชื่อส่วนตัวเป็นเกณฑ์ ต้องมีหนังสือที่ได้ออกมาให้คนอ่าน มีรายการโทรทัศน์ที่สร้างสรรค์เราต้องสร้างเงื่อนไขล้อมรอบให้หมดเลย

ผมมองว่าสื่อไม่ควรเพียงแค่ออบถนองอย่างเดียว แต่ต้องชี้แนะ ต้องเตือนสติคนด้วยว่าสิ่งไหนไม่ถูกต้อง หนังสือพิมพ์ควรเลิกเอา รูปเกี่ยวกับการเด่นหวยมาลง เลิกเอารูปที่เต็มไปด้วยเลือดมาลง เราต้องช่วยกัน เพราะภาพอย่างนี้ไม่ช่วยทำให้เราเป็นวิทยาศาสตร์ แต่จะกลายเป็นคนที่นิยมความรุนแรงนิยมความไม่มีเหตุผล

รายการโทรทัศน์ก็ต้องไม่เอาเรื่องมงามายมออกอากาศ ต้องตัดเรื่องพวกนี้ให้น้อยลง ให้เป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น อย่างรายการของช่อง 9 เช่น “ฉลาดที่สุด” หรือ Mega Clever ที่กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสนับสนุน รายการ “คนค้นคน” “กบนอกกะลา” ฯลฯ ล้วนเป็นรายการโทรทัศน์ที่ดี และประเทืองปัญญา เป็นการนำเสนอความคิดที่เป็นเหตุเป็นผล สอดคล้องกันไม่ใช่เปิดโทรทัศน์แล้วก็เจอแต่ละครกับมิวสิควิดีโอ สังคมไทยอาจจะเปลี่ยนชั่วข้ามคืนไม่ได้ แต่ก็ควรมีทางเลือกให้แก่ประชาชน

นอกจากนี้แล้วภาครัฐยังเป็นตัวกระตุ้นที่สำคัญที่จะช่วยทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้น ภาครัฐควรสนับสนุน “ความคิดที่เป็นวิทยาศาสตร์” ให้เป็น “วาระแห่งชาติ” โดยเริ่มต้นที่การสร้างศรัทธาให้คนในสังคมเห็นก่อนว่าความคิดแบบนี้คือสิ่งที่มีประโยชน์ต่อชาติ ถ้าพ่อแม่ศรัทธา ครูศรัทธา โรงเรียนศรัทธาว่า เราต้องช่วยกันแก้ปัญหาที่ตรงนี้ คือเราต้องมีความคิดเป็นวิทยาศาสตร์ รวมทั้งการบันทึกบอกเล่าก็จะทำให้การเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น ทำให้คนอยากรู้ อยากเห็น และรู้ว่าความอยากรู้ อยากเห็นนั้นจะทำให้ตัวเองก้าวหน้า

ผมมองโลกในแง่ดีว่า เราสามารถเปลี่ยนคนได้ภายในชั่วคนรุ่นเดียว เพราะคนรุ่นหนึ่งห่างกันแค่ 20 ปีเท่านั้น ดังนั้น ถ้าภายใน 20 ปี คนรุ่นนี้พร้อมใจกันเปลี่ยนแปลง ผมมั่นใจว่าเราทำได้ ผมไม่เชื่อว่าฝรั่ง ญี่ปุ่น หรือเกาหลี จะวิเศษมากมาย เมื่อก่อนสังคมของเขาก็เป็นอย่างนี้ แต่เพราะว่าประเทศของเขามีความพยายาม มีความมุ่งมั่นในระดับชาติ เขาจึงพัฒนามาถึงขั้นนี้ได้

ผมคิดว่าการศึกษาแบบวิทยาศาสตร์หรือการคิดที่มีเหตุผลร่วมกัน เป็นรากฐานที่สำคัญของสังคม และควรเป็นวาระแห่งชาติของคนไทย